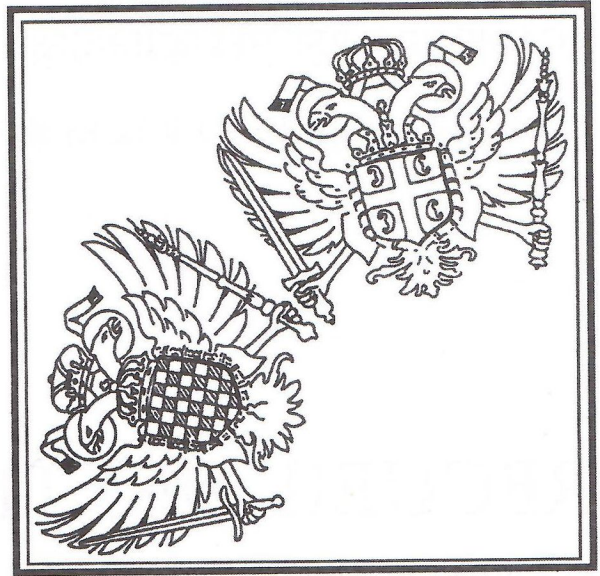

ЗБОРНИК О СРБИМА У ХРВАТСКОЈ

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE POUR L'HISTOIRE DES SERBES EN CROATIE

RECUEIL DES TRAVAUX SUR LES SERBES EN CROATIE

10

DIRECTEUR VASILJE DJ. KRESTIĆ

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ОДБОР ЗА ИСТОРИЈУ СРБА У ХРВАТСКОЈ

ЗБОРНИК О СРБИМА У ХРВАТСКОЈ

10

УРЕДНИК ВАСИЛИЈЕ Ђ. КРЕСТИЋ

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР

ВАСИЛИЈЕ Ђ. КРЕСТИЋ
ДИНКО ДАВИДОВ
ВОЈИН ДАБИЋ
СОФИЈА БОЖИЋ

СЕКРЕТАР

МИРОСЛАВ ЈОВАНОВИЋ

Примљено на II скупу Одељења историјских наука од 25. фебруара 2015. на основу реферата академика *Василија Ђ. Крестића, Динка Давидова, Димитрија Стефановића, Наде Милошевић Ђорђевић*, проф. др *Војина С. Дабића, Душана Иванића, др Мелише Милин и Драјане Радојичић*.

АМБЛЕМ: ГРБОВИ СА ИКОНОСТАСА ЦРКВЕ СВ.
ТОМЕ У ДИШНИКУ, РАД ЈОАКИМА
МАРКОВИЋА ИЗ 1750. ГОДИНЕ
ИЗДАЈЕ:
СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ТИРАЖ: 400 ПРИМЕРАКА

НАСЛОВНА СТРАНА: ЈАНКО МАГЛОВСКИ
ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК: МИРА ЗЕБИЋ
ЛЕКТОР: ЈЕЛКА ЈОВАНОВИЋ
КОРЕКТОР: МИРЈАНА РАДОВАНОВИЋ
ШТАМПА: „СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК“ БЕОГРАД

САДРЖАЈ – TABLE DES MATIERES

<i>Војин С. Дабић</i>	Властелинство Сирач (1695–1763)	7
<i>Vojin S. Dabić</i>	Feudal Possession Sirac (1695-1763)	28
<i>Сњежана Орловић</i>	Везе манастира Гомирја с Русијом у 18. вијеку	31
<i>Snježana Orlović</i>	Connections between monastery Gomirje and Russia in the eighteenth century	46
<i>Исидора Точанац Радовић</i>	Реформа мреже парохија у Пакрачкој епархији током друге половине XVIII века	49
<i>Isidora Točanać Radović</i>	Reform of the network of parishes in Pakrac Eparchy during the second half of XVIII century.	69
<i>Стјаниша Војиновић</i>	Претплатници из Осијека и Даља на српске књиге, новине и часописе штампане од 1831. до 1850. године	71
<i>Staniša Vojinović</i>	Subscribers from Osijek and Dalj to Serbian books, journals and magazines printed in the period from 1831 to 1850	122
<i>Никола Ф. Павковић</i>	Спиридон Јовић, етнограф из 19. века, непознат у српској етнологији	123
<i>Nikola F. Pavković</i>	Spiridon Jovic, XIX century ethnographer, unknown in Serbian ethnology.	148
<i>Бранко Ћуџурџија</i>	Поскочице из Дрежнице	149
<i>Branko Ćururđija</i>	Poskočica Songs and Dances from Drežnica.	168
<i>Ђорђе Перић</i>	Песме српских песника у мелографским записима Владоја Берсе	169
<i>Djordje Perić</i>	Poems written by Serbian poets in the transcriptions of Vladoje Bersa	197
<i>Владислав Б. Соџириновић</i>	Хрватска „правашка“ хисториографија и Срби	199
<i>Vladislav B. Sotirović</i>	Croatian Historiography of “rights” and the Serbs.	212

<i>Љубинка Тошева-Карповић</i>	Кореспонденција Српске православне црквене општине у Ријеци са Урошем Предићем и Пајом Јовановићем 1908. године	213
<i>Ljubinka Toševa-Karpowicz</i>	Correspondence between the Serbian Orthodox Church Municipality in Rijeka with Uros Predic and Paja Jovanovic in 1908	224
<i>Василије Ђ. Крестић</i>	Попис политички сумњивих личности с подручја Далмације, Црногорског приморја, Босне и Херцеговине у време Првог светског рата	225
<i>Vasilije Dj. Krestić</i>	Inventory of politically suspicious people from the area of Dalmatia, Montenegro, Bosnia and Herzegovina during World War I	281
<i>Вељко Ђурић Мишина</i>	Прилози историји положаја Српске православне цркве у Хрватској после 1945. године	283
<i>Veljko Djurić Mišina</i>	Contributions to the Historical Facts Related to the status of Serbian Orthodox Church in Croatia following 1945	300
<i>Славица Гароња Радованац</i>	Милош Шкарић: „Живот и обичаји српског народа у Лици и Крбави“ (II)	301
<i>Slavica Garonja Radovanac</i>	Milos Skaric: Life and customs of the Serbian people in Lika and Krbava (II)	390
<i>Мирослав Јовановић</i>	Библиографија Зборника о Србима у Хрватској	391
РЕГИСТАР ЛИЧНИХ ИМЕНА		409
РЕГИСТАР ГЕОГРАФСКИХ НАЗИВА		439

РЕФОРМА МРЕЖЕ ПАРОХИЈА У ПАКРАЧКОЈ ЕПАРХИЈИ ТОКОМ ДРУГЕ ПОЛОВИНЕ ХVIII ВЕКА

ИСИДОРА ТОЧАНАЦ РАДОВИЋ

Време владавине Марије Терезије (1740–1780) обележиле су реформе у Српској православној цркви у Хабзбуршкој монархији, односно у Карловачкој митрополији. Оне су већином спроведене у седамдесетим и осамдесетим годинама ХVIII века. Промене су вршене под јаким притиском државе, према плановима које је унапред припремила Илирска дворска депутација. Држава је интервенисала на пољу унутрашњег уређења и односа у Српској цркви, судства, финансија, школства, образовања и др. Тада су извршене територијалне и црквено-административне промене у епархијама Карловачке митрополије. Између осталог, неке епархије су укинуте, реорганизована је мрежа православних парохија и протопопијата, а смањен је број парохијалних свештеника на подручју целе Митрополије. Тај процес погодио је и Пакрачку епархију.

У време доласка на власт Марије Терезије на територији Карловачке митрополије било је 10 епархија, од којих су четири биле на простору Славоније и Хрватске. То су биле Карловачко-сењска, Костајничко-зринопољска, Северинско-лепавинска и Пакрачка епархија. У Бечу се тада јавила идеја да би неке епархије требало укинути, а преостале практичније организовати тако да имају заокружену и повезану територију. Тиме би, сматрало се, епископима била омогућена боља контрола свештенства и верника. Повећање територије преосталих епархија обезбедило би и веће приходе потребне за достојан живот епископа. Идеја није могла да се спроведе у време када се јавила будући да је приоритет Марије Терезије тада био да одбрани своје наслеђе.

Прилика за прву арондацију епархија пружила се после смрти северинског епископа Симеона Филиповића (1734–1743). Чим је прошла ратна опасност, одмах по завршетку Рата за аустријско наслеђе, укинута је Северинско-лепавинска епархија. Царска одлука саопштена је на Српском народно-црквеном сабору 1749, а спроведена је наредне године. Територија Северинско-лепавинске епархије, која је обухватала највећим делом Вараждински генералат, припојена је Костајничко-зринопољској, која се од тада назива Костајничко-северинска епархија. Истовремено, из Костајничке епархије изузета је област Лике и Крбаве и припојена је Карловачко-сењској, којој је природно и припадала. Друга арондација епархија у Славонији и Хрватској извршена је децембра 1771. године укидањем

Костајничко-северинске епархије. Њена територија подељена је тако да је Банска крајина припојена Карловачко-сењској епархији, која од тада носи назив Горњокарловачка или Карлштадска епархија. Вараждински генералат ушао је у састав Пакрачке епархије.¹

На почетку седамдесетих година XVIII века, пре замаха реформе и пре друге арондације, Пакрачка епархија обухватала је велики део територије Славонског генералата (Градишка и део Бродске регименте), као и насеља која су се налазила под цивилном управом Пожешке и Вировитичке жупаније.² После укидања Костајничко-северинске епархије 1771. године под јурисдикцију пакрачког епископа стављено је подручје Вараждинског генералата, и неколико насеља под управом Крижевачке жупаније. Тако се скоро цела Славонија нашла у оквирима једне епархије, која је од тада често називана и Пакрачко-славонска. Тако успостављене границе Пакрачке епархије одржале су се до 1931. године. Тада је основана Загребачка епархија, у чији је састав ушао Бјеловарски протопопијат, који се подударао с територијом Вараждинског генералата, укинутог 1861. године.³

Истовремено с територијалним променама на подручју Пакрачке, али и других епархија извршаване су наредбе владара у вези са заокруживањем протопопијата и уједначавањем величине парохија. Неке од тих наредби биле су саопштене, а неке најављене на Народно-црквеном сабору одржаном 1769. године.

Наредба Марије Терезије о утврђивању сталне величине протопрезвитерских округа на подручју целе Митрополије прочитана је на саборској седници (10) 21. августа 1769. године. Расправа о том питању није била нити предвиђена, нити допуштена. Мрежа протопопијата претрпела је знатне измене, а једина епархија у којој тада нису биле најављене промене била је Будимска. Списак протопопијата који је царски комесар генерал гроф Хадик изнео пред посланике показивао је, између осталог, намеру државних власти да и у црквено-административном погледу раздвоје војне од цивилних области у епархијама. Крајњи исход био је, ипак, другачији. У делу Пакрачке епархије, који је био под цивилном управом, требало је да остану четири протопопијата. То су били Пакрачки, из ког су издвојена насеља Градишке регименте, затим Подборски, у изворима чешће називан

1 Р. М. Грујић, *Пакрачка епархија. Историјско-статистички преглед*, Нови Сад 1931, 105–106; *Азбучник Српске православне цркве по Радославу Грујићу*, приредио мр Слободан Милеуснић, Београд 1993, 126.

2 Граница између Пакрачке и Сремске епархије – архиђејезе ишла је преко територије Бродске регименте и Вировитичке жупаније. Насеља Првог и Другог батаљона Бродске регименте била су у саставу Пакрачке, а насеља Трећег и Четвртог батаљона у саставу Сремске епархије, у Вуковарском протопопијату. Насеља источног дела Вировитичке жупаније у посматраном периоду су била у саставу Сремске епархије, у Осијечкопољском протопопијату. Око поменутог протопопијата годинама су се спорили пакрачки епископи и карловачки митрополити, а 1758. године одлучено је да буде у саставу Сремске епархије (Р. М. Грујић, *Пакрачка епархија*, 150–151, 169–170; *Азбучник Српске православне цркве по Радославу Грујићу*, 170; Ф. Ш. Енгал, *Опис Краљевине Славоније и Војводства Срема*, Нови Сад 2003, 93, 144–145).

3 Р. М. Грујић, *Пакрачка епархија*, 106; Епископ Сава [Вуковић], „Епархије и епископи 1920–1970”, *Српска православна црква 1920–1970. Споменица о 50-годишњици васпостављања Српске патријаршије*, Београд 1971, 488, 515; *Азбучник Српске православне цркве по Радославу Грујићу*, 183.

Даруварски, Боровски и Пожешкопољски, називан и Трештановачки. Насеља Градишке регименте, која су раније била подељена између Староградишког, Новоградишког и Пакрачког протопопијата, организована су у један, Градишки, који је обухватио целу регименту. Тај протопопијат је у српским изворима увек називан Новоградишки. Насеља Бродске регименте требало је такође организовати као посебан, Ђаковачки протопопијат. Од тога се, међутим, одустало због малог броја верника будући да је Бродска регимента била подељена између две епархије и да су на подручју Пакрачке биле само две парохиије с око 200 српских кућа.⁴ Те две парохиије су касније спојене с три парохиије издвојене из Пожешкопољског протопопијата, и тако је основан Брачевачки као најмањи протопопијат у епархији. За подручје Вараждинског генералата, које је касније ушло у састав Пакрачке епархије, предвиђено је да остану три протопопијата: Северински, проширен територијом укинутог Грубишнопољског, Нартански, спојен с Гаревачким и Светојованским, и Плавшиначки. У састав Плавшиначког протопопијата ушло је и 13 цивилних насеља с око 200 српских кућа под управом Крижевачке жупаније.⁵

У записник са Сабора из 1769. године није унето образложење поменуте наредбе, уобичајено у таквим ситуацијама. Касније донетим законским актима дато је некакво, можемо рећи, неуверљиво објашњење. У Регулационим актима из 1770. и 1777. године, као и у Деклараторији из 1779. године наведено је да су протопрезвитерски окрузи раније самовољно мењани и да је њихов број регулисан на претходном Сабору (1769). Сталним уређењем протопопијата протама је, наводно, олакшано да надгледају парохиије и држе их у добром реду, као и да убиру своје приходе. Поставља се питање колико је протама стварно било лакше да надгледају знатно увећану, а негде и разуту област. У сваком случају, наредба је довела до смањења броја и увећања преосталих протопрезвитерских округа, а тиме и до смањења броја прота. Од 13, остало је девет протопопијата у Пакрачкој епархији с истим бројем протопрезвитера.⁶

Промена, која је посебно погодила Пакрачко владичанство, односила се на нову организацију парохиијалне мреже. Уједначавање величине парохиија на целој територији Карловачке митрополије, најављено на Сабору 1769. године, озакоњено је одредбама Регулационих аката 1770. године. Тада је било предвиђено да у парохиијама, које би обухватале најмање 100 кућа православних верника, служи само један парохиијални свештеник. Величина парохиија повећана је на најмање 130 кућа Регулационим актом из 1777. године, а Деклараторијом из 1779. године уведена је разлика између парохиија на подручју Провинцијала и Војне крајине, где је повећана на 150 кућа. Те одредбе подразумевале су повећање и прерасподелу парохиија, а тиме и знатно смањење укупног броја свештеника. У свим наведеним законским

⁴ О етничком и верском саставу Бродске, али и Градишке регименте видети: Ј. Илић, *Славонско-сремска војна граница половином XVIII века*, „Зборник о Србима у Хрватској”, 9 (2015).

⁵ АСАНУК, МП, „Б”, 1769/82.

⁶ J. D. Mansi, *Sacrorum conciliorum nova et aplyssima collectio*, ed. J. B. Marin, L. Petit, t. 39, Parisiis 1907, 540, 698, 740, 809–810; Ј. Радонић, М. Костић, *Српске црквене реформе од 1690. до 1792*, Београд 1954, 111, 137–138.

актима налазила се иста реченица, да прекобројне, односно свештенике који буду остали без службе треба пустити да *изумру* или их поставити на упражњене парохије. Истовремено, епископима је било забрањено да рукополажу нове свештенике док год постоје прекобројни. Већина епископа, међутим, није се придржавала те наредбе.⁷

После објављивања првог Регуламента, Илирска дворска депутација почела је да прикупља податке о епархијама, да утврђује стање у парохијама и тачан број парохијалних свештеника. Током фебруара 1773. године митрополит Јован Георгијевић (1769–1773) обавестио је епископе да је декретом Илирске дворске депутације наређено да се сачине пописи епархија према формулару који им је послао и да се, између осталог, за свако место наведу *дејствителни* и *излишни* свештеници. Те податке требало је што пре доставити у Беч. Будући да је од митрополита и епископа тражено мишљење о томе шта би могло да се уради са свештеницима који ће остати без службе државне власти су очекивале не мали број *излишних*.⁸ На основу добијених података састављани су планови нове расподеле парохија. Војне и цивилне власти држале су се прописа о величини парохија, а епископи су покушавали да сачувају што већи број активних свештеника. Коначни планови представљали су неку врсту компромиса, при чему су епископи били приморани на веће уступке.

За територију Пакрачке епархије сачуван је један попис Вараждинског генералата, настао након новог устројства парохија. Зато је и насловљен *Neue Conscription*, а саставио га је и потписао пакрачки епископ Атанасије Живковић (1770–1781) јула 1775. године. У време настанка овог пописа у Вараждинском генералату забележено је 214 насеља с укупно 3.109 српских кућа. На том простору организовано је 27 парохија у којима је служио исти број парохијалних свештеника. Величина парохија указује на то да одредбе о уједначавању нису могле да буду доследно спроведене. Десет парохија имало је мање од 100 кућа, међу којима је најмања била Батињанска, са четири насеља и 69 кућа. Највећа парохија у Генералату била је Великописаничка с 11 насеља и 268 кућа. Иако је, на основу Регуламента из 1770. године, испуњавала услов према ком је на најмање 200 кућа парохијалних верника требало поставити два свештеника, односно поделити је у две парохије, у овој парохији остао је да служи само прота Филип Араловић.⁹

Војне власти су ипак морале да воде рачуна о специфичности терена. Стриктно примењивање одредаба могло је да узрокује грубу поделу насеља између две или више парохија, као и успостављање малих и слабих (од 15 или 20 кућа) које би преостале након оснивања парохија с прописаном величином. С таквим проблемима, на пример, суочио се заповедник Карловачког генералата фелдмаршал-лајтнант барон Клефелд. Током расподеле парохија могло је да дође и до сукоба између официра који су били у комисији за уређење парохија. Тако је, на пример, у делу Бродске регименте, који је био у саставу Сремске епархије, настао *велики дишјуи*, тј. свађа

7 АСАНУК, МП„Б”, 1769/66; J. D. Mansi, *Sacrorum conciliorum*, 543, 700, 813, 814; J. Радонић, М. Костић, *Српске црковне историје*, 112, 139–140.

8 АСАНУК, МП„Б”, 1773/115.

9 АСАНУК, МП„Б”, 1775/236.

између пуковника барона Сечујца и поручника Кина око тога да ли треба спојити парохије Лазе и Оролић. После дужих преговора и начињеног компромиса, ипак су остале две парохије с нешто измењеним саставом.¹⁰

Новонастало стање показало је сву озбиљност проблема великог броја прекобројних свештеника који је настао у Пакрачкој епархији. Од укупно 68 свештеника забележених у Вараждинском генералату 1775. године, у активној служби задржано је 27, док је 41 проглашен прекобројним. Међу прекобројним свештеницима направљена је подела на оне који су то одраније били (27) и оне који *od sada (von jetzt)* постају прекобројни (14). То није одмах морало да значи да је толико парохија било укинута. До реформе парохијалне мреже у Карловачкој митрополији број парохија није био повезан с бројем свештеника и у једној парохији могло је да их буде више. У Карловачком генералату, на пример, у овом периоду повећан је број парохија са 50 на 63. Међутим, драстично је смањен број парохијалних свештеника, с укупно 128 на 63.¹¹

За све реформе спроведене међу Србима у Хабзбуршкој монархији Марија Терезија тражила је формалну потврду Цркве и народа. Тако је и нову организацију парохијалне мреже у Карловачкој митрополији требало да потврде Народно-црквени сабор или Архијерејски синод. Будући да одржавање Сабора није било дозвољено, формалну потврду добила је од Синода. Епископи су податке о својим епархијама саопштили на заседању Синода одржаном у Карловцима почетком јануара 1777. године. Тада је начињен и сумаран попис Карловачке митрополије, који приказује стање за 1776. годину и који је својим потписом потврдио царски комесар на Синоду гроф Јанковић од Дарувара. На основу података из овог пописа, у Карловачкој митрополији било је осам епархија и укупно 171.104 православне куће. У активној служби задржано је 1.916 свештеника, док их је 699 проглашено прекобројним, нешто више од четвртине од укупног броја. Према броју свештеника забележених у епархијама, највећи проценат прекобројних имала је Бачка епархија – 122 од укупно 234, односно 52,1%. Тај проблем није био занемарљив ни у Пакрачкој епархији. У активној служби задржано је 100 парохијалних свештеника, колико је и парохија било установљено, и било је 68 прекобројних, односно 40,4% од укупног броја.¹²

Међу синодским документима сачуван је и сумаран попис Пакрачке епархије, чији су подаци унети у попис Митрополије. Епархија није била пописана према протопопијатима, како је то било уобичајено, већ према државној подели на војне и цивилне области.¹³

10 АСАНУК, МП„А”, 1772/345, МП„Б”, 1775/257; И. Точанац Радовић, *Парохије и свештештво Горњокарловачке епархије 1772. године: I – Карловачки генералитет*, „Мешовита грађа” (*Miscellanea*) XXXIII (2012), 184–185, 187.

11 АСАНУК, МП„А”, 1772/345, 1773/375, МП„Б”, 1775/236; И. Точанац Радовић, *Парохије и свештештво Горњокарловачке епархије: I – Карловачки генералитет*, 188.

12 АСАНУК, МП„А” 1777/309; М. Костић, *Редукација парохијалних свештеника у Карловачкој митрополији 1770*, „Гласник ИД НС V” (1932), 93. Треба водити рачуна о томе да је у Пакрачкој епархији било шест парохија манастира Ораховица и да су монаси у већини пописа, па тако и у овом из 1776/77. године, рачунати као један парохијални свештеник.

13 АСАНУК, МП„А” 1777/309.

Новом организацијом парохијалне мреже највећи број свештеника остао је без службе у Вараждинском генералату. Прекобројних 39 представљало је више од половине од укупног броја свештеника у Генералату, и више од половине од укупног броја прекобројних свештеника у Пакрачкој епархији. Иако је та област била највећа, и просторно и по бројности српског становништва, подаци указују на то да су војне власти у Вараждинском генералату ревносније од осталих спроводиле прописе приликом расподеле парохија, као и то да епископ Атанасије Живковић није имао много утицаја на цео процес.

Табела I. Пакрачка епархија 1776. године

Област	Број кућа	Свештеници		Ђакони
		Активни	Прекобројни	
Војна крајина				
Бродска регимента	208	2	1	–
Градишка регимента	1.525	17	11	1
Вараждински генералат	3.109	27	39	2
Провинцијал				
Пожевска жупанија	2.515	25	14	5
Вировитичка жупанија	2.553	25	3	–
Крижевачка жупанија	208	4	–	1
Укупно:	10.118	100	68	9

Прерасподелом парохија биле су погођене скоро све свештеничке породице. У парохијама у којима је служило више генерација свештеника из исте породице, у служби је остајао само један. Иако не располажемо детаљним пописом Пакрачке епархије из 1776. године, примери из Вараждинског генералата сведоче о том принципу. Тако је, од два свештеника из породице Прерадовић из Грубишног Поља, у служби остао само поп Димитрије, а од два свештеника из породице Трбојевић у Великој Ператовици, поп Теодор. Та пракса посведочена је и у другим епархијама, као, на пример, у Горњокарловачкој.¹⁴

Проблем великог броја свештеника без службе и парохије није могао да буде решен „преко ноћи” и за то је било потребно много времена и стрпљења. Пакрачки епископи Атанасије Живковић и, после њега, Јован Јовановић (1781–1783) и Павле Авакумовић (1783–1786) били су посвећени решавању питања прекобројних свештеника, а извори показују да су у томе били успешни.

Године 1784. епископ Павле Авакумовић саставио је попис Пакрачке епархије који је приказивао стање из 1783. године. Према том попису, број парохија није се променио и износио је 100. Било је предвиђено да у њима служи 95 парохијалних свештеника, као и монаси манастира Ораховица. Од 68 прекобројних свештеника, колико их је било 1776, седам година касније забележено је само осам. Они су били наведени као посебна категорија свештеника, који су раније били активни, а „чрез урежденије парохијах” прешли су у број *сујернумерарних*, односно прекобројних.

14 АСАНУК, МП„Б”, 1775/236; И. Точанац Радовић, *Захтеви и жалбе Горњокарловачке епархије на Народно-црквеном сабору 1781. године*, „Зборник о Србима у Хрватској”, 9 (2015), 108. Иста, *Парохије и свештенство Горњокарловачке епархије: I – Карловачки генералат*, 187, 188–189.

Међутим, наведене примедбе о свештеницима сведоче другачије. Уз имена три свештеника забележено је да су се сами одрекли службе због година старости и да су предали парохију свом сроднику, сину или синовцу. Један свештеник био је још 1775. године удаљен из парохије због склоности према пићу. То је значило да су само четири способна свештеника била без парохије. Када се попис погледа детаљније, може се приметити да је било осам *ваканй* парохија, односно да је у њима било упражњено место пароха. То показује да је Пакрачка епархија 1783. године само формално имала више, а стварно је имала четири свештеника мање.¹⁵

Табела II. Пакрачка епархија 1783. године

Протопопијат	Број кућа	Свештеници		Капелани	Ђакони
		Активни	Прекобројни		
1. Пакрачки	826	9	2	4	1
2. Даруварски	903	9	1	2	–
3. Трештановачки	864	9	–	3	3
4. Боровски	2.226	21	–	5	–
5. Брачевачки	591	5	1	3	–
6. Новоградишки	1.558	17	2	4	1
7. Северински	1.250	10	1	6	–
8. Нартански	1.149	11	1	11	–
9. Плавшиначки	809	9	–	6	–
Укупно	10.176	100	8	44	5

На питање шта се за кратко време догодило с великим бројем прекобројних свештеника, можемо наћи делимичан одговор на примеру Вараждинског генералата упоређивањем података из 1775. и 1783. године. Од 41 прекобројног свештеника, колико их је било 1775, односно 39 из 1776. године, само осам је у међувремену добило парохију. Већина је служила на простору Генералата, док су два свештеника из Северинског протопопијата због потребе службе пресељена у друге области. Тако је Стефан Рожа из Великозденачке, добио службу у Градиштанској парохији у Трештановачком протопопијату, а Тома Прерадовић из Грубишнопољске, у Кућаничкој парохији у Боровском протопопијату. Међу овим свештеницима посебно се истакао један, Павле Мисирача, који је у међувремену постао прота Нартанског протопопијата.

Десет прекобројних свештеника, као и два ђаконa, добило је службу капелана, и то већином у парохијама у којима су и раније били. Иако у попису нису наведени подаци о времену постављења на службу капелана, нема сумње да се то догодило најкасније током 1778. године. Наиме, те године је у региментама Славонског генералата, на захтев генерала Метезена, постављен велики број православних капелана који су пратили војску на ратиштима у Баварској и Чешкој.¹⁶ Само један свештеник са списка из 1775. године забележен је као прекобројан и 1783. године. То је био Григорије Трбојевић из Великоператовичке парохије.

¹⁵ АСАНУК, МП„Б”, 1784/44.

¹⁶ АСАНУК, МП„Б”, 1778/22–24, 38–40.

Имена већине прекобројних свештеника из Вараждинског генералата не налазе се у попису Пакрачке епархије за 1783. годину. Нема сумње да су неки од тих свештеника у међувремену умрли. Међутим, постоји могућност да је велики број једноставно одустао од службе јер више није могао да чека парохију. Будући да су углавном распоређивани на упражњене, односно *ваканџи* парохије, како се то говорило, прекобројни су морали да чекају понекад и деценијама. Свештеници су у Пакрачкој епархији чекали на парохију у просеку 57 месеци и десетак дана, односно нешто краће од 5 година. Од 82 свештеника, за која су у попису за 1783. годину наведени подаци о датуму рукоположења и датуму постављења на парохију, 26 је добило службу у року од године дана од рукоположења у чин свештеника. До пет година на парохију је чекало 29 свештеника, док их је 12 чекало између пет и десет година. Дуже од 10 година чекало је 15 свештеника. Најдуже, 24 године, на парохију је чекао поменути поп Тома Прерадовић из Кућаничке парохије, а за њим су следили поп Гаврило Добрашевић из Бастајске (18 година), Стефан Рожа из Градиштанске (17 година) и прота Лука Марковић из Уљаничке (15 година).

У 570 насеља Пакрачке епархије, колико је забележено према попису за 1783. годину, било је укупно 10.176 српских кућа, распоређених у 100 парохија. Неколико насеља, као, на пример, Воћин и Лисичине у Боровском протопопијату, било је подељено на две парохије. Међу пописаним парохијама било је и пет парохија манастира Ораховица: Ветовачка у Трештановачком протопопијату, као и Дреновачка, Ораховичка, Газиска и Обрадовачка у Боровском протопопијату. Дреновачку парохију манастир је добио 1775. године, када је укинут манастир Дреновац, док је за остале забележено да их има „од старина”. Уобичајено за пописе, монаси су рачунати као један активан парохијални свештеник. По имену је поменут једино јеромонах Евлогије Петровић, капелан у Ветовачкој парохији.

Попис Пакрачке епархије за 1783. годину, између осталог, пружа увид у нову организацију парохијалне мреже. Ако се узме у обзир да је између два пописа 1776. и 1783. године величина парохије законски повећана са 100 на 130 кућа 1777. године, а затим и на 150 кућа у Војној крајини 1779. године, долази се до закључка да реформа парохијалне мреже у Пакрачкој епархији није испунила очекивања државних власти. Више од половине од укупног броја парохија Пакрачке епархије (54) имало је мање од 100 кућа, а међу њима шест је имало 50 и мање кућа. Најмање парохије у Епархији биле су Звечевска у Пакрачком (33 куће), Шуметличка (50) у Трештановачком, Свињарска (30) и Јабланичка (43) у Новоградишком, као и Салничка (21) и Болвјанска (49) у Плавшиначком протопопијату. Само осам парохија имало је више од 130 кућа. Највеће су биле Великописаничка (261) у Северинском, Ораховичка (212) у Боровском и Мајарска (212) у Брачевачком протопопијату.

Парохије су просечно бројале 101,76 кућа. Њихова структура није се много разликовала у областима под цивилном и војном управом. Најмање парохије у просеку биле су у Плавшиначком (89,8 кућа) и Новоградишком протопопијату (91,6 кућа), односно у Вараждинском генералату. Сличан просек од 91,7 кућа у парохији имао је и Пакрачки протопопијат, под цивилном управом Пожешке жупаније. Просечно највеће парохије биле су у Северинском протопопијату, са 125 кућа.

Табела III. Пакрачка епархија 1783: величина парохија

Протопопијат	Број парохија према броју кућа				
	≤ 100	101–130	130–150	151–200	> 200
1. Пакрачки	4	5			
2. Даруварски	5	4			
3. Трештановачки	6	3			
4. Боровски	13	6		1	1
5. Брачевачки	2	2			1
6. Новоградишки	12	4		1	
7. Северински	1	8			1
8. Нартански	6	3	1	1	
9. Плавшиначки	5	3		1	
Укупно	54	38	1	4	3

До краја XVIII века у Пакрачкој епархији дошло је до напретка. Према попису из 1797. године, у тој епархији било је 565 насеља с 10.160 српских кућа, које су биле распоређене у 102 парохије. Просечна величина парохије била је око 100 кућа, мада се тај просек, као и раније, разликовао од области до области.¹⁷

Табела IV. Пакрачка епархија 1797. године

Протопопијат	Број кућа	Свештеници		Капелани	Помоћници	Ђакони
		Пароси и администратори	Прекобројни			
1. Пакрачки	851	9			5	
2. Даруварски	953	8	1		6	
3. Трештановачки	848	9		1	4	
4. Боровски	2.235	21		5	5	3
5. Брачевачки	734	7			1	
6. Новоградишки	1.689	17		8		
7. Северински	1.170	10		9		1
8. Нартански	867	9	1	6		
9. Плавшиначки	813	12		8		1
Укупно	10.160	102	2	37	21	5

О православним душама у Пакрачком владичанству 1797. године бринуло је 90 парохијалних свештеника и 12 администратора. Већина администратора служила је у упражњеним парохијама до постављања пароха и због тога нису посебно истицане *вакант* парохије. Новина у овом попису је навођење администратора по имену и презимену за пет парохија манастира Ораховица. У свим ранијим пописима, на месту где је требало да буде име свештеника, писало је само *Манастир Ораховица*, а монаси су рачунати као један парохијални свештеник.

17 АСАНУК, МП„А”, 1797/33. Укупан број насеља и кућа у Пакрачкој епархији 1797. године треба узети с резервом будући да је у попису начињен пропуст. Није наведен податак о броју кућа за насеља Трешњевачке парохије у Северинском протопопијату, где су 1783. године биле 104 српске куће. Осим тога, изостављена је цела Болванска, данас Болфанска, парохија у Нартанском протопопијату, у којој је 1783. године било 8 насеља са 49 кућа. У попису свештеника наведен је болвански парох.

Побољшање стања види се и из податка да је на простору епархије служио 21 помоћник, и то већином у парохијама под цивилном влашћу. С друге стране, у парохијама у Војној крајини служио је 31 од укупно 37 капелана. Иако је само за два у попису истакнуто да су *фелдкајелани*, нема сумње да су и други већином били војни капелани. Истовремено, у епархији је било и пет ђакона.¹⁸

На први поглед, у Пакрачкој епархији није било прекобројних свештеника и та категорија у попису из 1797. године не постоји. Сагледавањем података о свештеницима долази се до закључка да су ипак постојала два. Један је био удаљен из парохије у Даруварском протопопијату јер је „пијанством побежден”, док је други, рукоположен 1797. године, чекао на парохију. То, у сваком случају, није представљало проблем какав је епархија раније имала.

Реформа парохијалне мреже у Пакрачкој епархији, као и у другим епархијама Карловачке митрополије, није текла према плановима државних власти. Уједначавање величине парохија на 100, затим 130, односно 150 кућа у Војној крајини, никада није спроведено до краја, и од тога је морало да се одустане. Реформа је, с друге стране, имала погубне последице по православно свештенство. Велики број прекобројних свештеника оптерећено је епархије и створио озбиљне проблеме, које су архијереји решавали с различитим успехом. Без обзира на то да ли је била реч о постављању прекобројног свештеника на упражњену парохију, о проналажењу друге службе, као, на пример, службе капелана, о одустајању свештеника од службе, или чак о његовој смрти, Пакрачка епархија је крај XVIII века дочекала без *суйернумерарних* или *излишних* свештеника.

* * *

У прилогу овог рада представљамо попис Пакрачке епархије за 1783. годину. Попис је настао на захтев и за потребе карловачког митрополита Мојсија Путника, који се (4) 15. маја 1784. године тим поводом обратио пакрачком епископу Павлу Авакумовићу. У свом кратком одговору, од (9) 20. августа 1784. године, епископ Павле обавестио је митрополита да му шаље тражену „коншкрипцију свјаштеников и парохијах мојеја епархији на лето прошлоје 1783-оје”.¹⁹

Попис Пакрачке епархије за 1783. годину данас се чува у Архиву Српске академије наука и уметности у Сремским Карловцима, у Митрополитско-патријаршијском фонду „Б”. Настао је у Пакрацу и носи датум по старом календару, 8. август 1784. године. Писан је ћириличним писмом, српскословенским језиком. Записао га је неко од епископских писара, према свему судећи исти онај који је записао и писмо митрополиту. Документ је потписао епископ Павле Авакумовић чиме је потврдио веродостојност података.

¹⁸ АСАНУК, МП„А”, 1797/33.

¹⁹ АСАНУК, МП„Б”, 1784/44.

ПРИЛОГ

Пойис Пакрачке епархије за 1783. годину

Пакрац, (8) 19. август 1784. године

Попис

Епархије пакрачко-славонске и Генералата varaџдинског за 1783. годину према местима, варошима, свештеницима и ђаконима; [с подацима о] дану, месецу и години рукоположења ових, за парохе и дану, месецу и години постављења на парохију; о бившим, активним и кроз уређење парохија у број прекобројних прешлих пароха, као и о постављеним капеланима; и број сваког места и кућа.²⁰

Парохије	Имена и презимена свештеника и ђакона	Свештеници				Дан, месец и година рукоположења	Дан, месец и година постављења на парохију	Парохијална и филијална места	Број	
		а	п	к	ђ				к	у
		к	р	а	а				у	к
		т	е	п	о				ћ	у
		и	к	е	о				а	п
		в	о	л	н					н
		н	б	а	и					о
		р	о	ј	и					
		и								
[I] Пожешка жупанија										
[1] Пакрачки протопопијат										
1. и 2. Пакрачка ²¹	Григорије Лендић Теодор Михаиловић Пантелејмон Терзић Николај Станојевић Упражњена (друга парохија)	1		1 1		15. јун 1771. 12. јун 1776. 25. март 1777. 6. дец. 1783.	15. дец. 1774.	Варош Пакрац Судари Јапага Шеовица Клиса	127 19 14 23 29	212
3. Кусоњска	Стефан Стојаковић, протопрезвитер пакрачки	1				26. март 1755.	4. фебр. 1758.	Кусоње Драговић Шуметлица Липовац Брусник	30 20 24 7 13	94
4. Торанска	Јован Милаковић Петар Милаковић	1		1		6. август 1770. 30. нов. 1783.	15. апр. 1777.	Торан Обрјеж Батињани	20 23 24	67
5. Каменска	Трифун Орозовић Јован Орозовић	1		1		6. август 1770. 25. март 1748.	8. дец. 1783. Због старости уступио је парохију свом сину	Вучјак Пушњари Крушево Каћунице Богдашићи	6 8 5 4 7	101

20 Попис доносимо у преводу на српски језик. Називе насеља оставили смо у облику у ком су наведени у попису. Оригинални уводни део пописа гласи: „Коншкрипција Епархије Пакрачко-Славониске и Генералата Вараџдинског за [1]783 лѣто, сверху мѣстъ, варошах, с[ве]щенниковъ и диаконовъ; рукоположеніа сѣхъ дне, м[е]с[е]ца и лѣта; пароховъ и на парохію приставленіа дне, м[е]с[е]ца и лѣта, бившихъ, дѣиствителних и чрезъ уредженіе парохіяхъ в' число супернумерарнихъ прошедшихъ пароховъ, јакоже и капелановъ приставленнихъ, и число каждаго мѣста и домовъ.”

21 Одувек су постојале две парохије у Пакрацу, од којих је једна раније припадала епископском двору и називана је *дворском* (видети: Р. М. Грујић, *Пакрачка епархија*, 142).

							Аматовци Шеовци Мијачи Сажје Стријежевица Мркопља Грђевица Тисовац Котурић	7 5 8 11 7 8 7 15 3	
6. Слобоштинска	Стефан Мирковић	1			6. мај 1781.	16. мај 1781.	Слобоштина Брђани Жигеровци Пасковци Куиник Орљавац Вранић По(д)среће Црљенци Мертвовласи Миливојевци	21 13 5 8 15 3 8 15 7 3 4	102
7. Смољановичка	Леонтије Павловић	1			25. дец. 1777.	11. нов. 1782.	Смољановци Оздаковци Пољанска Кантровци Врховци Клиса Њежићи Братуљевци Перенци Сврзигаће Ољаси	8 6 4 13 11 3 3 11 13 9 14	95
8. Брањешка	Прокопије Поповић Кузман Поповић Петар Поповић	1 1 1			29. јун 1776. 16. апр. 1733. 20. јул 1761.	24. септ. 1781. Због старости предао је парохију свом синовцу.	Брањежци Ожеговци Будићи Поповци Пргомеље Цикоте Рогоље Јаковци Бјелаици Кричке	17 16 9 6 16 19 10 9 11 9	122
9. Звечевска	Упражњена парохија						Звечево	33	33
[2] Даруварски протопопијат									
10. Уљаничка	Лука Марковић, протопрезвитер Антоније Марковић	1			4. јун 1749.	1. јануар 1764.	Уљаник Крештеловци	62 31	93
11. Брестовачка	Упражњена парохија Теодор Радуловић			1	29. јун 1778.		Брестовац Кончаница Имсово Село	64 35 28	127
12. Бастаска	Гаврило Добраш(евић)	1			25. авг. 1758.	26. авг. 1776.	(Велики) Бастаси Мали Бастаси (Доњи) Кореничани Вријеска Добра Кућа	35 14 40 17 7	
13. Пукличка	Аврам Добраш(евић) Марко Белосирковић	1 1			2. фебр. 1776. 29. јун 1766.	10. мај 1777. Због неизмерног опијања постао је неспособан за парохију 1775, а и сада је такав.	Пуклица Цјепидлаке Горњи Кореничани Ремовац	14 40 16 10	
14. Даруварска	Василије Николић	1			1. јануар 1775.	12. април 1777.	Дарувар Батињани Врбовац	64 36 13	113

15. <i>Дољанска</i>	Григорије Николић	1			9. мај 1781.	25. нов. 1783.	Дољани Шибовац Голубињак Кип Миљановци	26 10 16 14 16	82
16. <i>Бјеланска</i>	Герасим Радоичић	1			4. јун 1766.	21. нов. 1780.	Бјела Пакрани Борци Марковци Заиље	15 30 40 16 7	108
17. <i>Граховљанска</i>	Николај Михаиловић	1			8. нов. 1781.	6. дец. 1783.	Граховљани Дереза Сјерач	49 27 23	99
18. <i>Тројећлавска</i>	Јоаникије Марковић	1			14. јун 1757.	1. октобар 1766.	Тројеглав Говеђе Поље Сријеђани	34 30 24	88
[3] Трештановачки протопопијат									
19. <i>Лонжичка</i>	Стефан Попадић, протопрезвитер	1			16. август 1766.	1. октобар 1766.	Лонжица Градац Цермошњак Границе Стоичиновци Сибоковци Сапна Јурковац Љесковица Нашице	22 16 10 14 12 15 20 13 6 1	129
20. <i>Трештановачка</i>	Константин Петровић	1			29. јун 1780.	2. август 1780.	Трештановци Јакшићи Трапари Грање Михаљевци Текићи Еминовци Новоселци	21 35 6 8 6 5 1 1	83
21. <i>Вейовачка</i>	Манастир Ораховица Евлогије Петровић, јеромонах	1		1	1. јануар 1773.	Има парохију од давнина	Ветово Лукач Хрњевац Томиновци Бјелишевци Ђосинци Цигленик	9 2 14 15 8 7 24	79
22. <i>Врховачка</i>	Димитрије Поповић	1			8. март 1760.	30. јул 1772.	Врховци Плетерница Сулковци Бресница Бзеница Копривница Лазе Комушина Сјечанци	25 3 1 12 12 9 21 16 20	119
23. <i>Боломачка</i>	Павле Поповић	1			15. мај 1771.	24. јун 1771.	Боломаче Буснови Облаковац Гучани Дежевци Вилић Село Липа Брестовац	10 12 9 26 14 4 10 13	98
24. <i>Чечавачка</i>	Димитрије Протић	1			9. мај 1780.	1. август 1780.	Чечавац Шњегавић Копривна Расна Вучјак	13 13 15 11 45	97

25. <i>Шуметличка</i>	Михаил Јоакимовић Гаврило Јоакимовић	1		1	25. дец. 1741. 3. нов. 1765.	20. април 1742.	Шуметлица Голобрдци Синлиа Опршинац	20 12 6 12	50
26. <i>Градишћанска</i>	Стефан Рожа	1			25. март 1766.	25. нов. 1783.	Градиште Дубока Латиновци Ивановци Бјелач	52 18 26 9 11	116
27. <i>Пачка</i>	Упражњена парохија Антоније Станковић			1	2. дец. 1783.		Пака Доброгошта Имројевци Мигаловци Боројевци	32 16 7 32 6	93
[II] Вировитичка жупанија									
[4] Боровски протопопијат									
28. <i>Боровска</i>	Петар Теодоровић, протопрезвитер Јован Остоић	1		1	9. мај 1764. 11. мај 1781.	11. јун 1774.	Борова Пчелићи Буданица Резовац	68 50 24 18	160
29. <i>Клишка</i>	Павле Константиновић	1			29. мај 1767.	14. јануар 1774.	Клиса Корнаш (Стара) Криваја Пивнице Гвозданска Нова Криваја	19 15 20 13 18 11	96
30. <i>Лисичка</i>	Михаило Карајлић	1			2. август 1773.	20. јул 1778.	Лисичине Воћин Кузма	22 41 21	84
31. <i>Умска</i>	Антоније Росић	1			28. мај 1780.	25. јул 1781.	Ум Поповци Лисичине	49 25 16	90
32. <i>Смудска</i>	Симеон Болић Михаило Болић	1		1	9. мај 1774. 6. дец. 1783.	8. сеп. 1780.	Смуде Секулинци Кометник Нанковци Воћин	19 40 28 9 3	99
33. <i>Мацуйска</i>	Михаило Павловић	1			2. фебр. 1756.	10. фебр. 1758.	Мацуте Мартин Поток Чералије Голенић Бокане	25 9 13 10 16	73
34. <i>Дреновачка</i>	Манастир Ораховица	1				Има парохију од 1779.	Дреновац Пушине (Горње) Мељане Ђуричић Шемердић Ријенци	25 14 27 9 27 18	120
35. <i>Ораховичка</i>	Манастир Ораховица	1				Има парохију од давнина	Ораховица Речани Дузлук Горња Пиштања Доња Пиштања Краиње Кокочак	36 20 41 31 40 17 21	206
36. <i>Газијска</i>	Манастир Ораховица	1				Има парохију од давнина	Гази и Матеруге Мотична Ново Село Шумеђа Шушњине	39 18 12 15 15	99
37. <i>Обрадовичка</i>	Манастир Ораховица	1				Има парохију од давнина	Обрадовци Кутови Баре Зденци Предријево и Срмни Брег	6 36 34 8 28	112

38. <i>Кућаничка</i>	Тома Прерадовић	1			6. јануар 1759.	25. нов. 1783.	Кућанци	74	74
39. <i>Кайелска</i>	Игњатије Остојић	1			27. април 1757.	9. јануар 1759.	Капелна	84	84
40. <i>Добровићка</i>	Гаврило Новаковић	1			20. јануар 1768.	6. јануар 1772.	Добровић Сува Млака Црнац Базије Миљевци Раино Поље Брезовљани	20 32 22 16 14 10 6	120
41. <i>Миклоушка</i>	Михаило Богетић	1			30. март 1769.	24. март 1772.	Миклоуш Чачинци Красковић и Поточани	43 24 29	96
42. <i>Буковичка</i>	Георгије Мијатовић	1			25. август 1781.	3. октобар 1781.	Горња Буковица Доња Буковица Виљево Балинци	29 19 17 37	102
43. и 44. <i>Слајинска</i>	Стефан Јовановић Јован Јаковљевић	1 1			20. јануар 1751. 25. дец. 1769.	13. април 1751. 15. април 1769.	Слатина Бакићи Лукавац Козице Горњи Липовац Доњи Липовац Јасен	89 35 28 18 4 13 7	194
45. <i>Мединачка</i>	Јован Тадић	1			26. април 1752.	18. септ. 1752.	Мединци Сопје Вранешевци Старин	44 19 24 16	103
46. <i>Михољачка</i>	Јосиф Дамјановић Пантелејмон Орозовић	1		1	18. април 1753. 25. дец. 1753.	10. јануар 1754.	Михољац Новац Капинци	43 23 24	90
47. <i>Гађишка</i>	Георгије Стојановић Адам Стојановић Петар Стојановић	1		1 1	6. децем. 1746. 17. јул 1776. 21. нов. 1783.	1. март 1748.	Гађиште Находовци Оришац Детковац	52 29 13 4	98
48. <i>Мељанска</i>	Теодор Добраш(евић)	1			6. окт. 1765.	28. јануар 1779.	(Доње) Мељане Бистрица Цабуна Горње Кусоње Доње Кусоње Радосавци	22 16 45 19 17 7	126
[5] Брачевачки протопопијат									
49. <i>Брачевичка</i>	Викентије Тадић	1			20. јул 1780.	16. април 1783.	Брачевци Потињани Бучје Подгорје Острешинци	40 10 17 30 14	111
50. <i>Поучка</i>	Упражњена парохија Георгије Николић			1	24. јун 1775.		Поучје Слободна Власт Ченково Боровик	29 28 25 15	97
51. <i>Мајарска</i>	Григорије Соларић Прокопије Илић Гаврило Комненовић	1		1	5. фебруар 1773.	8. март 1773.	Мајар Хркановци С[ве]тоблажје Ратков Дол Набрђе Брежница Кућанци Преслатинци Придворје Варош	43 33 18 12 57 26 11 5 5 2	212

[III] Бродска регимента – Брачевачки протопопијат										
52. Клокочевичка	Теофан Претић, протопрезвитер	1				15. април 1760.	20. март 1761.	Клокочевик Варош Брод Зденци Громачник Јежевик Кордошевици Шушњевци Трњани Врховина Пољанци	28 15 10 3 4 14 14 20 2 10	120
53. Тойољска	Упражњена парохија Стефан Поповић			1		8. новемб. 1781.		Топоље Нови Град Копаница Чајковци Врпоље	43 4 2 1 1	51
[IV] Новоградишка регимента										
[6] Новоградишки протопопијат										
54. Ројољска	Стефан Радановић, протопрезвитер	1				25. март 1755.	1. април 1756.	Рогоље Скендеровци Голеша Љештани Бјела Стјена Трнаковац Чапргинце Бобаре	25 25 20 7 6 8 19 8	118
55. Рајићка	Теодор Вукашиновић Николај Ландуп Пантелејмон Лончаревић	1	1			8. новем. 1765. 15. јун 1755. 1. новем.1765.	21. новем. 1765.	Горњи Рајићи Доњи Рајићи Пакленица Јазавица Боровци Голеша	12 48 37 1 10 19	127
56. Староградишка	Лазар Јанковић	1				10. јун 1763.	23. јул 1763.	Варош Староградишка Горице Богићевци	45 12 31	88
57. Новоградишка	Лазар Станчић Василије Станчић	1		1		8. септ. 1759. 24. септ. 1783.	10. октоб. 1761.	Штаб Новоградишка Првча Ковачевац Пољане Мажић	66 11 21 27 26	151
58. Кобашка	Јеремија Поповић	1				27. дец. 1765.	8. јун 1766.	Кобаш Ратковица Дреновац Причац Дубочац Сибињ Збијег	69 14 2 7 4 7 7	110
59. Свињарска	Захарије Чокарлић	1				8. септ. 1755.	21. април 1756.	Свињар Петрово Село	23 7	30
60. Медарска	Стефан Миљевић	1				6. јануар 1779.	6. август 1781.	Медаре Трнава Шаговина Драгалић	28 30 28 6	92
61. Рајковачка	Андреј Вукојевић	1				9. април 1760.	8. јул 1760.	Ратковац Смртић Жумберковац Ширице	25 32 14 11	
62. Окучка	Георгије Војновић	1				8. април 1764.	26. мај 1768.	Окучани Бенковац Цаге Косовац	27 25 20 11	83
63. Гређанска	Василије Станић Атанасије Керић	1		1		4. јун 1777. 13. нов. 1762.	11. јун 1780.	Гређани Дубовац	70 29	99
64. Врбовљанска	Василије Бабић Василије Станчић	1		1		24. јун 1772. 8. септем. 1783.	10. април 1776.	Врбовљани Човац	51 48	99

65. <i>Бoдeгѣpaискa</i>	Упpaжњeнa пaрoхијa							Бoдeгpaи Лaђeвaц	45 37	82
66. <i>Јaблaнaчкa</i>	Тpифун Вoјнoвић	1				15. јун 1754.	12. aвгyст 1757.	Јaблaнaц Млaкa	19 24	43
67. <i>Чaјлићкa</i>	Андрeј Јoвaнoвић Максим Aлaвyкoвић	1		1		14. сeпт. 1759.	21. сeпт. 1759. Збoг старoсти је нaпyстиo пaрoхијy.	Чaглић Кoвaчeвaц Бјeлaнoвaц Бyкoвчaни	27 17 16 6	66
68. <i>Сyбoцкa</i>	Јoвaн Дaјић Пeтaр Миoкoвић	1			1	23. фeбp. 1764. 24. сeпт. 1783.	21. мај 1766.	Сyбoцкa Кpичкe Ливaђaнe Јaгмa Кopитa	42 34 18 17 9	120
69. <i>Лoвскa</i>	Андрeј Сeкyлић	1				30. aпpил 1760.	3. мај 1760.	Лoвскa Сyбoцки Гpaд Гpaбoвaц Бyјaвицa	26 36 16 17	95
70. <i>Кyкyњeвaчкa</i>	Сaвa Дeдић	1				26. oкт. 1765.	29. јун 1766.	Кyкyњeвaц	73	73
[V] Вaрaждински гeнeрaлaт										
[7] Сeвeрински пpoтoпoпијaт										
71. <i>Вeликoйисaничкa</i>	Лyкa Никшић, пpoтoпpeзвитeр Никoлaј Сoлaрић Киpил Кoлaрaц	1		1 1		6. јaнyap 1757. 27. мај 1778. 30. мај 1778.	26. мaрт 1760.	Вeликa Писaницa Чaђaвaц Доњa Кoвaчицa Гoрњa Кoвaчицa Мaлa Писaницa Бaчкoвицa Бepзaјa Сибeник Цpeмyшинa Зринскa Мaли Грђeвaц	87 13 25 24 18 15 12 12 12 22 21	261
72. <i>Сјeвeринскa</i>	Никoлaј Тaтaлoвић Арсeнијe Лoтинa	1		1		15. aвгyст 1759. 29. јун 1770.	25. јaнyap 1771.	Сјeвeрин Oрaхoвaц Рaвнeш Пyпeлицa Кaшљaвaц Рaчa Пaткoвaц Дaутaн	39 15 13 14 8 11 5 3	108
73. <i>Гpyбишнoйoљскa</i>	Димитријe Пpepaдoвић	1				8. мај 1752.		Гpyбишинo Пoљe Рaшиницa Тpoјeглaв Рaстoвaц		
74. <i>Лaсoвaчкa</i>	Јoвaн Шyпицa Пaнтeлeјмoн Шyпицa	1		1		21. нoв. 1757. 6. aвгyст 1778.	2. јaнyap 1758.	Лaсoвaц Бyлинaц Бeдeник Бeдeничкa	41 10 43 12	106
75. <i>Пepaјoвичкa</i>	Тeодop Тpбoјeвић Гpигopијe Тpбoјeвић	1		1		5. aпpил 1758. 15. јун 1767.	6. aпpил 1767.	Вeликa Пepaтoвицa Мaлa Пepaтoвицa Тoпoлoвицa Гaкoвo Лoнчaрицa Вeликa Дaбчeвицa Мaлa Дaбчeвицa	27 8 20 17 18 21 13	124
76. <i>Грђeвaчкa</i>	Јoвaн Вyјић Јoвaн Глyмaц	1		1		24. јун 1761. 1. јaнyap 1773.	12. фeбp. 1771.	(Вeлики) Грђeвaц Пaвлoвaц Гpбaвaц (Вeликa) Јaceнoвaчa	43 46 22 12	123
77. <i>Бapaнскa</i>	Јoвaн Вyјић	1				24. мај 1763.	8. сeпт. 1770.	Вeликa Бapнa Мaлa Бapнa (Мaлa) Јaceнoвaчa	68 11 7	86
78. <i>Вeликoзeнaчкa</i>	Тeодop Пaвкoвић	1				31. мaрт 1765.	9. дeц. 1768.	Вeлики Здeнци Мaли Здeнци Oрлoвaц	73 23 15	111

79. Трешњевичка	Гаврило Препонташ Василије Пуритић	1		1	10. март 1760.	24. новем. 1769.	Мала Трешњевница Велика Трешњевница Грабовница Дињевац Клостер Питомача Рибњачка	19 48 11 3 2 5 16	104
80. Турчевићкољска	Леонтије Ковачевић	1			8. новем. 1768.	13. фебр. 1768.	Турчевић Поље и Диаковац Јасенаш	55 46	101
[8] Нартански протопопијат									
81. Граберска	Павле Мисирача, протопрезвитер Стојан Јеличић	1		1	14. септ. 1768.	15. јун 1780.	Граберје Варош Иванић Дережани Цагинец Деановац Криж Ширинац Шумћани Марчани Липовчани Маринковец Драгићевец Босиљево Опчевац Дереза Грабовница Обрешка Кришци Звековац	5 11 10 2 10 11 3 11 6 11 13 6 6 1 6 4 2 3 1	122
82. Влашкокайилска	Стефан Станчић Симеон Петровић	1		1	20. март 1754. 29. јун 1778.	4. април 1758.	Влашка Капила Иванчани Абљановци Коритна Агаљ Глог Брезовљани Реметинци С[ве]ти Иван Буковје Вукшинци	25 13 7 9 4 7 5 5 10 2 7	94
83. Болчанска	Јован Радотић	1			25. март 1774.	22. септ. 1783.	Болч (Доњи) Марковци Кабао Звоник Цепилаке Хрсово Мајур	23 7 6 6 6 7 2	57
84. Гудовачка	Тома Раичевић Јован Раичевић Гаврило Турђевић Василије Маргетић	1		1 1 1	1. јануар 1746. 2. фебр. 1769. 13. мај 1770. 9. август 1773.	24. јун 1752.	Гудовац Пргомеље (Старе) Плавнице Средице Штаб Бјеловар	23 43 18 42 11	137
85. Пављанска	Георгије Вранешевић Лазар Куштрић	1		1	25. март 1759. 21. новем. 1770.	3. април 1759.	Пављани Обровница Галовци Брезовац Кореново Кокинац	16 7 19 16 32 6	96
86. Нарђанска	Игњатије Васиљевић Стефан Вигњевић	1		1	25. март 1754. 25. дец. 1779.	4. мај 1754.	Нарта Коларево Село Блатница Утискани Среца Берек Поток Криваја	46 14 6 4 29 7 7 8	121

87. <i>Дишничка</i>	Гаврило Драгојевић Максим Драгојевић Стефан Босанац	1		1 1	6. дец. 1769. 20. дец. 1771. 4. април 1781.	15. октоб. 1783.	Дишник Поповац Пашијан Мали Зденчац Млинска Беговача Оштри Зид Прокоп Капилица Трновитица	38 30 33 9 33 11 8 9 1 1	173
88. <i>Бршљаничка</i>	Марко Летица Николај Станић	1		1	7. јануар 1762. 12. јун 1771.	8. дец. 1765.	Бршљаница Чаире Кутиња Подгарић	35 11 16 12	74
89. <i>Вуковијска</i>	Лазар Васиљевић	1			29. септ. 1760.	27. април 1762.	Вуковије Кањишка Ива	72 2	74
90. <i>Стјујовачка</i>	Упражњена парохија						Ступовача Шартовац	90 15	105
91. <i>Миклеушка</i>	Максим Пулијар Јован Влаисављевић Атанасије Вуиновић	1	1	1	30. новем. 1769. 26. март 1771. 29. август 1781.	15. јул 1777.	Селиште Миклеушка Кутиница Поповача Влаиничка	27 41 16 9 3	96
[9] Плавшиначки протопопијат									
92. <i>Плавшиначка</i>	Иларион Вујић	1			21. новем. 1771.	29. мај 1777.	Плавшинци Влаислав Боровљани Глоговац Баковчица Једушевац Кладари Делови Срдинац Јаворовац и Маслари Вирови Ђурђевац	17 15 11 14 3 13 4 14 14 15 3 4	127
93. <i>Горњосредичка</i>	Ананије Раичевић	1			14. септ. 1756.	10. јул 1760.	Горње Средице Пољанчани Балин Клостер Тврда Река Мала Мучна Повелич Старчевљани Кукавица Велика Бранска и Мала Бранска Сесвете	16 5 7 2 8 7 – 11 7 15	78
94. <i>Ждраловска</i>	Арсеније Шовић Лука Гаћеша	1		1			Купиновац Ђуриловац Вишњевац Гргинац Марковац Летичани Плавнице Ивановчани Дикленица Ждралови Новосељани Прокљувани Томаш Преспа	7 4 4 8 9 8 8 8 6 21 9 5 5 15	117
95. <i>Мучанска</i>	Максим Савић Стефан Савић	1		1	25. дец. 1780.		(Велика) Мучна Пауновљани Рјека Грдак Прђавори Копривница	24 4 24 6 3 13	74

96. <i>Байињанска</i>	Георгије Поповић Јефтимије Божовић	1		1	11. дец. 1754. 2. фебр. 1781.	14. септ. 1767.	Батињани Осјек Иванац Клостер Крижевци	37 18 5 9 3	72
97. <i>Ровишка</i>	Михаило Вујић, протопрезвитер Михаило Кобасица Николај Цигановић	1		1 1	25. март 1781. 14. септ. 1766.		Ровиште Ковачевац Какинац Драганац Краљевац Жабјак Тук Клокочевац Доманкуш Станићи и Станчић Предавец или Кмети (Стари) Скуцани Старчевљани Херговљани Подгорци Кобасичари Липовчани	18 10 9 3 10 11 15 11 3 8 5 5 4 11 13 10 11	157
98. <i>Великојојанска</i>	Георгије Беседић Михаило Шијатовић	1		1	15. март 1764. 6. дец. 1774.	17. јануар 1776.	Мали Поганац Ботиновец Дуга Рјека Иванец Велики Поганац Рибњак Речица Расињица Радулово Село (Велики) Грабичани Пркос (Нови) Скуцани и Старосељани	5 5 15 11 21 5 12 9 8 6 8 9	114
[VI] Крижевачка жупанија – Плавшиначки протопопијат									
99. <i>Салничка</i>	Пантелејмон Баришић	1			10. мај 1764.	10. август 1764.	Салник Радриште Липница Худово и Луково	9 2 7 3	21
100. <i>Болвјнска</i>	Адам Талић	1			14. јануар 1766.	28. март 1770.	Болвјани Уторчећ Ђуковац Црноглавец Шеговина и Скутлибери Иванац и Лубрић	13 4 11 2 11 8	49

У Пакрацу
8. августа 1784.

Павле Авакумовић
епископ

(АСАНУК, МП„Б”, 1784/44)

REFORM OF THE NETWORK OF PARISHES IN PAKRAC EPARCHY DURING THE SECOND HALF OF XVIII CENTURY

The reform having been undertaken in the Serbian Orthodox Church in the Habsburg Monarchy, that is in the Metropolinate of Karlovci, had an impact on the situation in Pakrac eparchy. In the beginning of the seventies in the XVIII century the Pakrac Eparchy included a large part of the Slavonian generalate territory (Gradiska and a part of Brod regiment) as well as the settlements under the civil administration of Pozega and Virovitica county. Following the abolishment of Kostajnica eparchy in 1771, the area of Varazdin generalate and several settlements under the administration of Krizevci county were put under the jurisdiction of Pakrac bishop. This is how almost the whole territory of Slavonia found itself within one eparchy.

The process related to the reorganization of network of protopresbyterian districts commenced in the same period. Thanks to the order of Maria Theresa (1740-1780) the permanent size and number of archpriestships in the territory of entire Metropolinate of Karlovci was determined. 9 archpriestships remained in the Pakrac eparchy out of 13 with the same number of protopresbyters.

The Pakrac Eparchy was especially struck by the new organization of parishes. Homogenizing the size of parishes in the entire territory of Metropolinate was legitimized in 1770 in accordance with the order defining that only one parish priest serves in the parishes comprising at least 100 houses of Orthodox believers. The size of parishes was increased to minimum 130 houses, in accordance with the Law adopted in 1777. The difference regarding the parishes in the area of Provincijal and Military Frontier was introduced in 1779, where it was increased to 150 houses. Those provisions implied the increase and the reallocation of parishes, and hence a considerable decrease in the total number of priests.

An inventory belonging to Varazdin Generalate relating to the territory of Pakrac Eparchy, which was drawn up following the new organization of parishes in 1775, was preserved. It was recorded that there were 214 settlements with 3,109 Serbian homes and 27 organized parishes in Varazdin generalate with the same number of serving parish priests. Out of 68 priests in Varazdin Generalate, only 27 were kept in the active service, whereas 41 priests were declared redundant.

The inventory, having been conducted in 1776, showed the consequences the reform of parishes left on Orthodox clergy. There were 8 eparchies in the Metropolinate and 171,104 Orthodox houses in total. 1,916 priests were kept in active service. As many as 699 priests were made redundant, which was a bit over than a quarter of the total number. In Pakrac eparchy 100 parish priests were kept in the active service and there was the same amount of parishes. There were 68 redundant parishes, that is 40.4% of the total number.

According to the inventory of Pakrac eparchy dating from 1784 recording the situation in 1783, the number of parishes did not change amounting to 100 parishes. 95 parish priests were supposed to serve in them, as well as the monks of Orahovica monastery. Out of 68 redundant priests, which was their number in 1776, several years later there were only eight of them. Comments next to their names indicate that three priests gave up their service because of their age

handing over the parish to their next-of-kin, son or nephew, while one of them was dismissed from the parish because of his alcohol addiction. This implied that there were only 4 capable priests without their parish. When one looks at the inventory more closely, it can be noticed that there were eight unfilled parishes. It indicates that Pakrac parish had only formally more priests than required in 1783, whereas in reality there was a lack of 4 priests. The answer to the question of what had happened to numerous redundant priests in such a short time can be partially answered using the example of Varazdin Generalate. Out of 41 redundant priests in 1775, only eight of them got their parish. Ten redundant priests became chaplains, and only one of them who was on the list in 1775, was recorded as redundant in 1783.

In 570 settlements of Pakrac eparchy, there were in total 10,176 Serbian houses in 1783, allocated in 100 parishes. Parishes included on average 101.17 houses. However, over than a half of the total number of parishes (54) had less than 100 houses, while among them six parishes had 50 or less houses.

Until the end of XVIII century there had been a progress in the Pakrac eparchy. According to the inventory made in 1797, there were 565 settlements with 10,160 Serbian houses in this eparchy which were distributed in 102 parishes. The average parish comprised of around 100 houses. 90 parish priests served in the eparchy as well as 12 administrators. The improvement of the situation can be seen in the data according to which 21 assistant, 37 chaplains and 5 deacons served in the territory of the eparchy.

The reform of parish network in the Pakrac, as well as in other eparchies of the Metropolinate of Karlovci, was not implemented the way state authorities had planned. Homogenization in the size of eparchies was never implemented completely and at the end, the idea was given up. On the other hand, the reform had detrimental consequences on the Orthodox clergy. A large number of redundant priests burdened eparchies and created serious problems, having been solved by archpriests with different levels of success. Regardless of the fact whether the problem was in the appointment of a new priest in the unfilled parish, finding another service, or even their death, Pakrac eparchy faced the end of XVIII century without redundant and unnecessary priests.

The inventory of Pakrac eparchy for the year 1783 drawn up by bishop Pavle Avakumovic (1783-1786) is presented in the Annex of this paper.

1. The difference regarding the parishes in the area of Provincijal and Military Frontier was introduced in 1779, where it was increased to 150 houses.
2. It was recorded that there were 214 settlements with 3,109 Serbian homes and 27 organized parishes in Varazdin generalate with the same number of serving parish priests.